

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Центр сучасних наукових досліджень
Рада молодих вчених і спеціалістів ТНПУ ім. В. Гнатюка
Студентське наукове товариство ТНПУ ім. В. Гнатюка

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Матеріали ІХ Всеукраїнської наукової конференції

18–22 листопада 2013 року

**Тернопіль
2013**

ББК 74. 480. 278

С. 88

Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали ІХ
Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013.
– 246 с.

*Друкується за поданням
Центру сучасних наукових досліджень
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІКА.....	7
Ольга Новак. РАЗВИТИЕ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	7
Дмитрий Котовец. РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ КОНТЕКСТЕ ШКОЛЬНОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ.....	9
Аттіла Ковач. ЕКСКУРСІЯ ДО БОТАНІЧНОГО САДУ ЯК ФОРМА ПРОФЕСІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ МОЛОДІ.....	12
Галина Лаврін, Олеся Рудак, Юлія Пипа, Лілія Беркита. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК БАГАТОАСПЕКТНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	16
Віктор Сопіга. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АВТОСПРАВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ (1955 – 1960-ТІ РОКИ).....	21
Марія Москалюк. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ.....	24
Ольга Дарбишева. ПОЛЬОВА ПРАКТИКА З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА ТА БІОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ.....	27
Людмила Юрчак. ШРИХИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ПОРТРЕТА ТА ТИПОВІ ДЕВІАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ.....	30
Аліна Слюта. РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ.....	36
Андрій Блозва, Василь Тарасюк. ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІ.....	40
Ірина Місяченко. НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ "СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА".....	45
Ілона Борщук. ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ.....	50
Галина Шикула. РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	53
Христина Сторожук. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	56
Віта Терещук. РЕАЛІЗАЦІЯ ІМІТАЦІЙНИХ МЕТОДІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНШОМОНОЇ ЛЕКСИКИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	59
Володимир Брославський. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНЬОГО ПОРТАЛУ "АКАДЕМІЯ".....	61
Мар'яна Воловець. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ОБСЛУГОВУЮЧИХ ВИДІВ ПРАЦІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ.....	64
ПСИХОЛОГІЯ	66
Ірина Кварцяна. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ І КУРСУ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ.....	66
Емьовке Бергхауер-Олас. РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В ЖИТТІ ДИТИНИ. ВПЛИВ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	69
Каталін Поллої. ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТІ І ЗНАЧЕННЯ ГРАФІЧНИХ ТВОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ ВІЗУАЛЬНОГО ВИРАЖЕННЯ.....	72

Діана Сеньо. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТІ ДО МАЛЮВАННЯ ТА ЇЇ ЕТАПИ.....	75
Руслана Чіп. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНИХ ПРОЯВІВ У ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ ОСОБИСТОСТІ.....	77
Олена Куцан. ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЧИННИКІВ ВИЯВЛЕННЯ ЗАЗДРІСНОСТІ У РАНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІСІ.....	82
СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО	89
Петро Вівчарик. СТЕПАН КАЧАЛА І ГАЛИЦЬКО-РУСЬКА МАТИЦЯ	89
Микола Галай. БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКОМОВНУ ПОЧАТКОВУ ОСВІТУ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1932 – 1939 РОКАХ.....	92
Олег Гринчук. РОЛЬ Т. ГОРНИКЕВИЧА У ВПОРЯДКУВАННІ УКРАЇНСЬКИХ АРХІВНИХ ЗБИРОК ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.: ПОГЛЯД СУЧАСНИХ ДОСЛІДНИКІВ	98
Богдан Гринюка. ВНЕСОК ІВАНА СТАРЧУКА У ЗАСНУВАННЯ АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1940–1941 РР.).....	101
Сергій Гуменний. ПРОБЛЕМА ПЕРЕХОДІВ РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО КОРДОНУ НА СТОРІНКАХ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ ТА ЕМІГРАНТСЬКОЇ ПРЕСИ 30-Х РР. ХХ СТ.....	104
Віталій Коцур, Леся Домбровська. КОНГРЕС НАЦІОНАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄДНУЮЧИЙ ЧИННИК ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ.....	107
Ліна Лобатенко. КОЛЕКТИВНІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОЇ ЧЕРКАЩИНИ В ПЕРІОД НЕПУ	110
Володимир Лукашів. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ "ТОВАРИСТВА ІМ. М. КАЧКОВСЬКОГО" В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ	112
Сергій Місник. "SCIROCCO": ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ РАННІХ АРАБСЬКИХ ЗАВОЮВАНЬ І МЕНТАЛЬНІСТЬ ЄВРОПИ (VII-VIII СТ.).....	116
Богдан Паска. ПОСТАТЬ ДИСИДЕНТА ВАЛЕНТИНА МОРОЗА У РОСІЙСЬКОМУ САМВИДАВЧОМУ ЧАСОПИСІ "ХРОНИКА ТЕКУЩИХ СОБЫТИЙ"	119
Михайло Ревуцький. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ТИПОЛОГІЯ І СУЧАСНА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ	122
Галина Соловій. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОХОВАЛЬНИХ СПОРУД ПЛІСНЕСЬКОГО АРХЕОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ	126
Любов Стромилюк. "ПРОЕКТНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ОТЧЕТ О РЕСТАВРАЦИИ ЖИВОПИСИ В СЕВЕРНОЙ НАРУЖНОЙ ГАЛЕРЕИ СОФИЙСКОГО СОБОРА" ЯК ДжЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РЕСТАВРАЦІЇ МОНУМЕНТАЛЬНОГО ЖИВОПИСУ	131
Тетяна Луговська. СПІВПРАЦЯ ТОВАРИСТВА РОСІЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ "ДРУГ" У ЛЬВОВІ З ІНШИМИ МОЛОДІЖНИМИ ТА СТУДЕНТСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ПОЛЬЩІ ТА ЗАКОРДОНУ.....	134
Владлен Трубчанінов. УКРАЇНСЬКИЙ АВАНГАРДИСТ ВАСИЛЬ ЄРМІЛОВ НА ТЛІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	135
Марія Юрчак. ЄВРОПЕЙСЬКІ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ НА КАРИКАТУРНІЙ КАРТІ	137
Оксана Якубовська. ТОПОГРАФІЯ ГОРОДИЩ СЛОВ'ЯНО-РУСЬКОГО ЧАСУ У МЕЖИРІЧЧІ СТРИЯ ТА БИСТРИЦІ	141
Тарас Шуст. ДІЯЛЬНІСТЬ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ У 1944-1945 РР.....	145

Мар'яна Ординас. ГНАТ ХОТКЕВИЧ – ПОПУЛЯРИЗАТОР ОПРИШКІВСЬКОГО РУХУ.....	148
Ігор Іваськів. ГЕНЕЗА ТА ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ГАЙДАМАЦЬКОГО РУХУ.....	151
Ірина Гуменна. УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ ПОЧАТКУ XX СТ. – 1939 РР.....	154
Ольга Мазурок. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ КРАЙОВОЇ РАДИ У ДІЯЛЬНОСТІ "ПРОФОРУСА" (1921 - 1926 РР.).....	157
Олена Федорів. СОЦІАЛЬНЕ СІРИТСТВО В УКРАЇНІ (90-ТІ РР.. XX СТ. – ПОЧАТОК XXI СТ.).....	163
Зоряна Степник. РОЗВИТОК ВИНОКУРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ.....	166
Зоряна Бабій. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В 1965–1966 РР.	170
МОВОЗНАВСТВО	175
Олександра Задорожна. ОСЛОВЛЕННЯ В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ШІСТДЕСЯТНИКІВ ВПЛИВУ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АВАРІЇ НА ЗЕМЛІ УКРАЇНИ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПОЗА ЗОНОЮ ВІДЧУЖЕННЯ.....	175
Олена Вікторіна. МАТЕРІАЛИ ДО "СЛОВНИКА СТЕПОВИХ І СУМІЖНИХ ГОВІРОК СЕРЕДНЬОГО ДНІПРО-БУЗЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ" (НАЗВИ ОДЯГУ).....	177
Тетяна Мельник. ЛІНГВІСТИЧНІ ПРАЦІ О. СИНЯВСЬКОГО В ІСТОРІЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ЛЕКСИЧНОГО ТА ГРАМАТИЧНОГО РІВНІВ МОВНОЇ СИСТЕМИ.....	181
Надія Раківська. АКТИВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ЗАПОЗИЧЕННЯ В МОВУ УКРАЇНСЬКИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ.....	184
Каринна Сардарян. ВІДТВОРЕННЯ ПАНОРАМИ ДОБИ У КНИЗІ СПОГАДІВ ІРИНИ ЖИЛЕНКО "НОМО FERIENS".....	187
Маріанна Заверуха. КОМП'ЮТЕРНО-ОПОСЕРЕДКОВАНЕ СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МОВИ.....	193
Юрій Струганець. ЗАГАЛЬНОВЖИВАНІ СЛОВА У СКЛАДІ ФУТБОЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ.....	198
Леся Маєвська. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	200
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ.....	202
Андрій Огнистий. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ МЕТОДИЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ.....	202
Петро Петрица. ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ.....	204
О. Гузак, О. Дуло, В. Качанова. ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ ШИЙНОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА.....	207
Галина Шандригось. ОЗДОРОВЧА АЕРОБІКА У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ.....	208
Віктор Шандригось, Ростислав Сивик. РОЗВИТОК СИЛИ У БОРЦІВ ВІЛЬНОГО СТИЛЮ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	212

Віктор Шандригось, Андрій Солодухо. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ РУХЛИВИМИ ІГРАМИ НА ФІЗИЧНУ ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	213
БІОЛОГІЯ.....	217
Юрій Ігнатюк, Олеся Куса, Олександр Конончук. ВПЛИВ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ РЕГОПЛАНТ І СТИМПО ТА МОЛІБДЕНОВОГО НАНОПРЕПАРАТУ НА КВАСОЛЮ ЗВИЧАЙНУ	217
Інна Дудчук, Ольга Данилишин, Світлана Пида. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗІОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ЛЮПИНУ ЗАСТОСУВАННЯМ КОМПОЗИЦІЙ БУЛЬБОЧКОВИХ БАКТЕРІЙ І РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ РОСЛИН	220
Марія Алексевиц, Мар'яна Ваник, Анастасія Конончук, Олександр Конончук. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗІОЛОГО-БІОХІМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У СОЇ ЗАСТОСУВАННЯМ РЕГУЛЯТОРІВ РОСТУ РОСЛИН ТА МОЛІБДЕНУ.....	224
ГЕОГРАФІЯ	228
Сергій Задворний. ЕТАПИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ.....	228
Надія Васалатій. АГРОКЛІМАТИЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ СТЕПУ УКРАЇНИ СТОСОВНО КУЛЬТУРИ ОЗИМОГО РІПАКУ	231
МИСТЕЦТВО	233
Володимир Корчак. ХУДОЖНЬО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КАНТАТИ-ПОЕМИ "ХУСТИНА" Л. РЕВУЦЬКОГО В РАМКАХ ЇЇ ЖАНРОВОЇ ТА СТИЛЬОВОЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ.....	233
ФІЗИКА, МАТЕМАТИКА, ІНФОРМАТИКА, ТЕХНІКА	237
Азізе Сухтаева, Тімур Шамилев. ОБРАЗУЮЩИЕ ПОЛЯ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ ИНВАРИАНТНЫХ РАЦИОНАЛЬНЫХ ФУНКЦИЙ ЛИНЕЙЧАТОЙ ПОВЕРХНОСТИ ДЛЯ ДЕЙСТВИЯ ГРУППЫ $G=SL(3,R)$	237
Богдана Ковалевич. ТЕХНІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ І ЗАГРОЗИ.....	237
Павло Чопик, Богдан Русин. ВІДНОВЛЕННЯ 3D ФОРМИ ПОВЕРХНІ ЗА ДАНИМИ ПРО НАПІВТОНІ	240

THE BASIC PROBLEMS OF ADAPTATION OF THE FIRST-YEAR STUDENTS TO EDUCATIONAL ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION

The article summarizes research conducted in universities of Ternopil of first-year students. The basic problems revealed and the ways of improving the situation are proposed.

Key words: *survey, first-year students, adaptation, higher education.*

УДК 316.6

Емьовке Бергхауер-Олас

РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В ЖИТТІ ДИТИНИ. ВПЛИВ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Для здорового розвитку людина потребує відносини з іншими людьми, адже такі відносини є джерелом, умовою та потребою людського буття. Їхній вплив є визначальним у розвитку біологічного, психічного та суспільного рівнів, в їхній інтеграції в єдину цілісність. Наявність партнера, відносини з ним є потребою та моделлю процесу суспільного навчання.

У розвитку унікальної духовної системи особливо важливе значення має самоусвідомлення, відчуття "єго", "я існую". В перші місяці свого життя немовля ще не розрізняє людей від неживих об'єктів навколишнього середовища, воно ще не має самоусвідомлення. Не відчуває різницю між образом, створеним про себе у співвідношенні "я" та "інший" [140-141. с. 4].

Оскільки немовля здатне сприймати відразу після народження лице, що з'являється перед ним [164-181. с. 10], може слідкувати за рухами своєї руки, якщо це попадає в горизонт. Але, коли рука пропадає з горизонту, воно це переживає так, ніби пропала її улюблена іграшка або матір. Тільки поступово починає усвідомлювати, що, якщо руку наближує до очей, тоді бачить її, а якщо віддаляє, тоді не бачить. У віці двох з половиною місяців внаслідок розвитку мозкової активності зростає чіткість зору, в цей період з'являється й усмішка, як вияв взаємної поведінки. Дитина усміхається відповідно до подій зовнішнього, суспільного середовища, що посилює зв'язок з батьками [184-188. с. 2].

Процес розділу "єго" та зовнішнього світу відбувається в двох лініях. На першій проходить розвиток схеми внутрішнього світу та тіла дитини, внаслідок чого немовля створює образ про своє тіло та про рух, що є необхідним для регулювання поведінки. На другій лінії відбувається систематизація досвідів про події зовнішнього середовища та про себе. При розділі "я" та зовнішнього середовища виявлення власної особистості здійснюється за допомогою посередництва іншої людини [63-65. с. 9]. Однак дитина ще не здатна самостійно слідкувати за зразком, не може імітувати, тільки таку поведінку, рух, звук та жест може повторювати за дорослими, які може фізично виконати. Спочатку батьки повторюють ті рухи, які немовля продукувало випадково під час гри, потім дитина повторює ці жести вже за дорослими. Тобто власний зразок рухів дитина повторює як зовнішній зразок в процесі циркуляційної реакції, як це назвав Дж. М. Болдвін; іншою характеристикою цього раннього повторювання є те, що його не можна спізнювати, оскільки дитина ще не може згадати в образах зовнішнє середовище. Вона повторює рухи спонтанно [51. с. 12].

Проблематика розвитку "я" є дискусійною в науковій літературі, конкуруючі концепції підходять по-різному до питання. "Я" можна вважати суспільним утворенням, продуктом інтеракції з іншими. На думку філософа та соціолога Г. Г. Міда "я" є продуктом тих символічних репрезентацій про себе, які утворюються внаслідок відносин з іншими. Найбільш парадоксальною характеристикою "я" є те, що воно є об'єктом самого себе, він являє собою як суб'єкта, так і об'єкта спостереження [22-24. с. 3]. Мід в своїй концепції про символічний інтеракціоналізм (інтеракції між людьми здійснюється через символів, які мають певне значення та через сприйняття цих значень) в основному досліджував те, як розвивається в дитині "реактивне я" ("I") та "сконструйоване я" ("Me"). Дитини в процесі мислення перетворюються в суспільні істоти в першу чергу завдяки повторюванню діяльності дорослих із свого середовища. Одним із методів цього є рольові ігри, "play" під час чого діти імітують здебільшого дорослих. Із простого імітування виникає вже складніша, регулятивна гра, "game", в процесі якої чотирирічна дитина вже грає роль дорослої людини. В розумінні дослідника в цьому періоді створюється в дитині розвинута самосвідомість, так відкриває для себе самостійно діючу істоту, своє "сконструйоване я". За його уявленням "реактивне я" з'являється ще в дитячому віці, коли дитина ще не є соціалізованою, а "сконструйоване я" вже представляє суспільне "я". Коли

дитина бачить себе, як її бачать інші, тоді в неї створюється самоусвідомлення. В наступному періоді розвитку, приблизно у 8-9 років, коли діти вже беруть участь в організованій регулятивній грі, вони починають розуміти цінності та моральні правила, які керують суспільними відносинами. Поступово починають розуміти "загального іншого", системи загальних цінностей та моральних норм навколишнього середовища. Отже початок "я" коріниться в суспільних відносинах, в комунікації, і це виявляється у співвідношенні відгуків від інших [61-68. с. 6]. Водночас "я" виступає і як інтрапсихічна конструкція, яка утворюється із символічних репрезентацій та пам'яті про себе. Йонес та його колеги [302-310. с. 5] в їхніх дослідженнях наприклад виявили, що успішні та стверджені іншими презентації "я" вбудовуються в "я", а негативні — ні [25-26. с. 3].

Чітке бачення можемо отримати з праць Валлона на те, яку роль відіграє "інший" в утворенні "я". На його думку, розвиток особистості характеризується не з соціалізацією від одиничного до суспільного. Процес відбувається не так, що щойно створене "я" поступово відкриває для себе "іншого". Наголос є на тому моменті, коли в їхніх переживаннях одночасно, спільно утворюється "я" та "інший" [10-12. с. 7]. В грі дитини змішуються власні жести та події навколишнього середовища. На перший погляд ці рухи є безцільними, але насправді вони цілеспрямовані, адже викликають корисне втручання із навколишнього середовища. Немовля емоціями, ревінням відправляє знаки своїй матері. Завдяки цьому взаємна система стосунків, що сприяє вираженню та розумінню, поступово, крок за кроком розвивається. Першу зустріч особистості з самою собою забезпечують перші емоційні реакції, заспокоєння, тілесні задоволення та потреби. В цей період всі фактори зовнішнього та внутрішнього середовища складають неподільне ціле, дитина та її оточення утворюють єдине ціле [11-24. с. 1].

Вже в перший рік прослідковується, що присутність будь-якої дорослої людини викликає в дитини емоційну напругу. В цій присутності доросла людина не бере активну участь, адже не робить нічого, не ініціює контакт, але вона викликає сильну зміну в дитині, можна простежити деякі зміни у поведінці. Ця зміна виявляється, насамперед, в показниках бадьорості дитини. Це так звана "престантивна реакція", що означає бадьорість як відповідь на присутність іншого, і водночас припускає, що основою відчуття "я" є присутність партнера, іншої істоти. Є показовим моментом події, коли "я відчуваю себе у співвідношенні до іншого", і водночас посилює відчуття "я — це я". За валлонівською концепцією знання про "я" та "інший" виникають приблизно одночасно, тільки тоді може усвідомлюватись відчуття "я — це я", якщо усвідомлюється й існування "іншого". Знання про "я" та "іншого" не розділяється, майже розвивається одночасно. Демонструє цей процес і проведення парних ігор, коли ж надається можливість зміни ролей при повторюванні визначеної діяльності. Ініціюючи діяльність, дворічна дитина сприймає з великою радістю, коли доросла людина долучається до її гри: наприклад вона дає іграшковий кубик дорослому, і якщо отримує його назад, тоді починає подавати далі. В цьому моменті можна спостерігати постійну зміну ролей. Дитина виступає як суб'єкт, а потім як і об'єкт діяльності — вона переживає подію з двох позицій. Під час підміни ролей вона може вивчити, що поки ролі можуть змінюватись, актори залишаються відокремленими постійними ("я" та "інший") [63-65. с. 9].

На думку Валлона, в генетичному значенні людина — істота соціальна, однак, це не є її вродженою якістю, а з початку її розвитку середовище перетворює її на суспільну особистість [122-124. с. 8]. Синкретична соціабільність є першим рівнем суспільної чутливості, де з недиференційованої цілісності початку життя розвивається увага до іншого. Згідно з вищесказаним ми могли добре бачити, що в цій синкретичній, єдиній цілісності кордони вже розмились. У випадку соціабільності два члени відносин не відокремлюються, немає кордону між "я" та "іншим". Відчуття "я" має суспільне походження, складає найбільш суб'єктивну основу особистості, що утворюється за посередництвом іншого, завдяки відносинам з іншим [21-24. с. 13]. Ця концепція представляє базовий процес генетичної соціальної психології. Крім "я є людиною, я дію спільно з іншими", вимальовується й усвідомлення "я є людиною за посередництвом інших, спільно з ними існую". За посередництвом іншого і співвідношенні з іншим посилюються наші властивості, особистісні риси нашого характеру. Спочатку утворюється тільки нероздільна суспільна констеляція, потім розвивається поступова чутливість, яка появляється як відповідь на присутність іншої людини, це викликає в дитини вже якісно диференційовану реакцію. Формування "я" проходить протягом всього життя на зразок "іншого". Особистість утворюється не як поступова система співвідношень, в центрі якої стоїть сама особа, а розвивається із сукупності зв'язків та відношень до інших [13. с. 7].

Особисті зв'язки спонукають і в той же час й координують інтерес, активність та ініціативність дитини. Відповідно до вищесказаного, можна стверджувати, що дитина постійно зводить паралелі між власною поведінкою та поведінкою членів сім'ї, або ж важливих для дитини осіб. Тобто зразок

надають спочатку члени сім'ї, брати та сестри, потім же ровесники. Це є однією з тих причин, завдяки якій дитина є не просто особою пасивної адаптації, а вона є від початку активною людиною, яка подає знаки до навколишнього середовища, яка крок за кроком досягає рівень, коли вже здатна свідомо управляти собою та середовищем [45.с. 1; 27. с. 11]. Ці здібності управління відбуваються в такій міжособовій сфері, яка слугує джерелом подальшого розвитку суспільної істоти. Людина є суспільною істотою. Та напруга, яка утворюється як відповідь на присутність іншої людини, визначально впливає на її поведінку. Водночас присутність іншого викликає своєрідну установку, сприймані жести спонукають людину на здійснення рухів. Ця спільність, будучи парною або ж груповою, розвиває, а то й генерує до конфлікту напругу між "я" та "іншим". Спрощено: ми можемо впізнати себе у співвідношенні до іншого [13-14. с. 7].

Вивчення розвитку форм угруповання виявило те, що потреба у спільності з'являється рано, ще в 3-5 річному віці. Це можна побачити тоді, коли дитина, яка гралась здебільшого сама, захоче бути з іншими своїми ровесниками. З одного боку вона може з більшою впевненістю демонструвати себе серед інших, оскільки спільність надає безпеку, силу й стабільність, з другого боку це підтримує іншу дитину у самоусвідомленні своєї діяльності. Потреба дитини у переданні повідомлень також вимагає спільність, адже вона й тоді може показати, чим вона займається, коли інші не звертають на неї увагу. Події, пережиті разом з іншими особами, мають велику силу — вони є джерелом щастя. Згадування цих подій дістає збільшений емоційний фон, тому їх зміст є багатшим, ніж пам'ять про події, пережитих в одиночку. Динаміка перебування у зв'язку з іншими людьми може посилити намагання, завдяки чому може підвищитись й ефективність особи [139-140. с. 9]. Це явище спостерігала Ядвіга Юстне Кейрі (1975) в рамках дослідження стародавніх народних ігор. Емоційний корінь цих ігор вона вбачала в тому, що учасники намагаються позбутись своїх почуттів страху від небезпеки за допомогою частоті репродукції ситуації втечі, рятування. Результати її дослідження показують, що в інтенсивності переживання групова форма виступає як підсилюючий фактор, може підвищувати ефективність процесу виконання. Схоже явище можна спостерігати й в продовжуваних рамкових іграх, де спільне виконання підвищує рівень діяльності. За марксистською концепцією також в спільній праці з'являється суспільний потенціал труду. Організована група показує вищу продуктивність, ніж досягнення окремо діючих осіб в сукупності. Це спостерігається в дітей 3-5 річного віку здебільшого в підвищенню рівня поведінки.

Отже, спільні переживання та події надають особі в групі такі поштовхи, що вона може підвищити рівень своїх здібностей. Ця концепція в повному обсязі суперечить висловленню Леонардо да Вінчі, згідно з яким людина в групі може бути тільки на половину собою.

Список використаних джерел

1. *Bagdy, E.* Családi szocializáció és személyiségzavarok. Budapest, Nemzeti tankönyvkiadó, 2004. – 138 с.
2. *Cole, M.* Cultural Psychology. Harvard University Press, 1998. – 373 с.
3. *Forgas, J. P. – Williams, K. D.* A társas én. Budapest, Kairosz Kiadó, 2006. – 437 с.
4. *Giddens, A.* Szociológia. Budapest, Osiris Kiadó, 2008. – 833 с.
5. *Jones, E. E. et al.* Role playing variations and their informational value for person perception. Journal of Abnormal and Social Psychology, 63. 1961 C. 302-310.
6. *Mead, G. H.* A pszichikum, az én és a társadalom. Budapest, Gondolat Kiadó. 1973. – 211 с.
7. *Mérei, F.* Közösségek rejtett hálózata. Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1988. – 328 с.
8. *Mérei, F.* Társ és csoport. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989. – 369 с.
9. *Mérei, F. – V. Binét, Á.* Gyermeklélektan. Budapest, Medicina Könyvkiadó Rt., 2004. – 310 с.
10. *Morton, J. – Johnson, M. H.* CONSPEC and CONLEARN: A two-process theory of infant face recognition. Psychological Review, 98, 1991. C. 164-181.
11. *Rogoff, B.* The Cultural Nature of Human Development. New York, Oxford University Press, 2003. – 384 с.
12. *Vajda Zs.* A gyermek pszichológiai fejlődése. Budapest, Helikon Kiadó, 2006. – 328 с.
13. *Wallon, H.* A gyermek lelki fejlődése. Budapest, Gondolat Kiadó, 1958. – 234 с.

Berghauer-Olasz E.

THE ROLE AND FUNCTION OF SOCIAL CONTACTS IN CHILD'S LIFE. THE SOCIAL EFFECT.

Human infants are born without any culture. First of all they must be transformed by their parents. The opportunity for social interactions with others is very important for the development of the children. Through social interactions, they begin to establish a sense of "self" and to learn what others expect of them. During their development, they become more and more interested in playing and interacting with others. In this way the children learn appropriate social behaviors, later communication, cognitive, and motor skills.

Key words: socialisation, social contacts, the social effect, social interaction, the conception of: "I" and "Me".

УДК 159.920

Каталін Поллої

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННОСТІ І ЗНАЧЕННЯ ГРАФІЧНИХ ТВОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЇ ВІЗУАЛЬНОГО ВИРАЖЕННЯ

Дитячі малюнки передають явні і приховані повідомлення. Школярі виражають свої думки, почуття та світогляд за допомогою малюнків. На мою думку, сьогодні є вкрай необхідним займатися цією темою, адже багато дітей не отримують достатньої уваги та догляду в своїй сім'ї. Дуже часто діти приховують сімейні проблеми перед іншими — вони залишаються вербально німими, якщо мова йде про глибший духовний зміст. Однак із характеру малюнку можна помітити, якщо вони потребують допомоги. Завданням педагога є допомогти дітям, які борються з проблемами. Завдяки психологічному аналізу проєктивних малюнків можна впізнати духовний стан малих школярів, можемо вникнути в драматичні події, які відбуваються в них. Адже кожен мотив малюнку віддзеркалює внутрішні переживання, може навіть виявити залишки травматичних подій.

Малюнок дітей є продуктом й процесом одночасно, що складається із ситуативного, фізичного, спільного та психологічного контекстів. В цьому випадку дитина, яка намалювала картину, виступає здоровим об'єктом дослідження, а приймаючою стороною в нашому випадку є керівник дослідження.

Психологія візуального вираження займається не тільки з готовим продуктом, тобто малюнком, а також із процесами створення цієї картини, до чого можна включити поведінку, за якою можна спостерігати, когнітивні та афективні процеси, за допомогою яких можна дослідити суб'єктивні та надсуб'єктивні рівні. Мета мого дослідження також стосувалась особистості дитини-творця. Найважливішим з основних питань та завдань психології візуального вираження є зрозуміти зв'язок між малюнком та особистістю, тобто номотетичне та ідеографічне описання за допомогою виявлення загальних закономірностей та пояснень унікальних явищ, випадків.

Застосування семирівневого аналізу малюнків (Seven-Step Configuration Analysis) виключає можливість спекуляції та навіювань. Через системний аналіз малюнків травмованих дітей в центр уваги попали такі малюнкові сутності, які слугували глибшому розумінню досліджених дітей.

Малюнок надає можливості для ознайомлення з середовищем дитини не тільки для психологів, психіатрів, але й для співробітників педагогічної та соціальної сфери. Отримані за допомогою картини інформації можуть бути вдало використані педагогом під час заняття, виховання, в проблемних випадках може порекомендувати батькам звернутись з дитиною до психолога для вирішення складнощів.

Травми, що повторюються в дитинстві, відображаються на особистості та спотворюють її. Дитина, потрапивши в пастку агресивного середовища, повинна впоратися із важким завданням адаптації. Будучи в небезпечному середовищі, вона повинна знайти спосіб забезпечення безпеки. Оскільки дитина не може повноцінно піклуватись про себе та захистити себе, нестачу дорослої уваги та захисту вона повинна компенсувати єдиним наявним для неї способом — нерозвинутим механізмом психологічного захисту.

Здоров'я сім'ї є визначальним чинником духовного здоров'я підростаючої дитини. Тому якраз явні або приховані сімейні проблеми можуть спровокувати ті негативні шляхи розвитку особистості, які виражаються ще в духовних дисбалансах дитячого віку або ж в труднощах та зламах адаптації в дорослому віці [18-20. с. 3].

Внаслідок конфліктів подружжя та розлучень багато дітей відчують те, що вони є непотрібними, не хочуть їх, або вже не люблять їх [98-99. с. 2]. Важко впізнати дітей алкозалежних, їх часто називають "невидимими" жертвами, адже найголовніше сімейне правило: "Не розказуй про це нікому!" [104. с. 2].

Хворе середовище насильства змушує дитину розвинути такі особливі характеристики, які є одночасно креативними й деструктивними. Виникають такі аномальні стани свідомості, в яких звичайні зв'язки тіла та душі, реальності та уявлення, знання й пам'яті порушуються. Зміни свідомості призводять до появи тілесних та психологічних симптомів.

Діти, які проживають в середовищі насильства, як правило, розвивають в собі унікальні здібності до впізнання попереджувальних знаків нападу. Вони сприймають духовний стан своїх кривдників. Поступово вивчають виявляти зміни в міміці, в тоні розмови та невербальної комунікації

ББК 74. 480. 278

С. 88

Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали ІХ
Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013.
– 246 с.

*Друкується за поданням
Центру сучасних наукових досліджень
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

*У матеріалах збережено авторський стиль.
За достовірність інформації відповідальність несуть автори.*

ББК 74. 480. 278

С. 88
